

بررسی قالب های معماری بومی و ترکیب با رویکرد روز دنیا برای ایجاد معماری معاصر ایران

تاریخ دریافت: ۱۴۰۲/۱۰/۱۱

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۲/۱۱/۰۵

کد مقاله: ۱۲۰۸۳

سما برجسته باف^{۱*}، ارغوان قنبری^۲

چکیده

اصطلاح معماری بومی برای نخستین بار در قرن نوزدهم توسط نظریه پردازهای معماری مطرح شد و به ساختمان های سنتی روستایی پیش از دوره صنعتی اطلاق شد. اما بحثی که به طور جدی در این رابطه مورد غفلت واقع می شود ریشه های فرهنگی مرتبط با هر بوم است. هدف از انجام این تحقیق بررسی قالب های معماری بومی و ترکیب با رویکرد روز دنیا برای ایجاد معماری معاصر ایران می باشد. روش تحقیق پیمایشی (زمینه یابی) و همبستگی می باشد. جامعه آماری این تحقیق شامل دانشجویان و دانش آموختگان کارشناسی ارشد معماری دانشگاه تبریز می باشد. نمونه آماری این تحقیق به صورت تصادفی انتخاب شده اند که تعداد ۱۲۳ نفر از دانشجویان مقطع کارشناسی ارشد معماری دانشگاه تبریز می باشد. برای به دست آوردن اطلاعات لازم از پرسشنامه محقق ساخته استفاده می شود که در دو بخش تدوین می شود. برای تجزیه و تحلیل اطلاعات در این تحقیق از روش آماری و آمار استنباطی شامل تحلیل چند متغیره، همبستگی جزئی، ضرایب رگرسیون جزئی، رگرسیون چند متغیره و تحلیل مسیر استفاده می شود همچنین نرم افزارهای مورد استفاده در این تحقیق شامل SPSS و با آزمون های معادلات ساختاری و آزمون t استفاده می شود. نتایج نیز نشان دهنده آن است که مخاطب امروز نه تنها به شناخت قالب های معماری گذشته و استفاده از آن اشاره می نماید بلکه برای رسیدن به تداوم معماری و ارزش دار شدن معماری و به خصوص معماری خانه، توجه به ویژگی های متداوم از گذشته تا به امروز نقش مهمی قائل می شود به همین سبب تأکید بر تداوم معماری، سبب تقویت بنیان ها و زیرساخت های معماری معاصر گردیده و هویتی در شأن و منزلت معماری ایرانی را پدیدار خواهد نمود.

واژگان کلیدی: قالب های معماری بومی، معماری معاصر ایران، معماری خانه

۱. دانشجوی دکتری مهندسی معماری (نویسنده مسئول)

۲. دکتری معماری منظر دانشگاه آزاد شبستر

اهمیت معماری بومی در نزد معماران در زمانی آغاز گردید که می توان گفت فاصله جدی ای میان معماری رایج و معماری بومی مشاهده می شد. فاصله میان گذشته و حال منجر به نابودی فرهنگ بومی معماری بومی و صنایع مرتبط به آن شده است که همین امر توجه به تاریخ علوم و فنون و کالبد معماری بومی را می طلبد. هنگامی که مشاهده شد که معماران مدرن با دانشی که در اختیار دارند نمی توانند پاسخگویی مناسبی به نیازهای مردمان یک بوم خاص داشته باشند به ارائه نظریاتی در ارتباط با معماری بومی پرداختند. اصطلاح معماری بومی برای نخستین بار در قرن نوزدهم توسط نظریه پردازهای معماری مطرح شد و به ساختمان های سنتی روستایی پیش از دوره صنعتی اطلاق شد. اما بحثی که به طور جدی در این رابطه مورد غفلت واقع می شود ریشه های فرهنگی مرتبط با هر بوم است (ذوالفقارزاده، ۱۳۹۳) چرا که این ریشه ها و ارزش های نهفته در آن صرفاً به عنوان یک پارامتر رفتاری در طراحی ها و نظریات مرتبط با این گونه طراحی ها در نظر گرفته شده اند و عمیقاً واکاوی نشده یا اصل را معماری مدرن در نظر گرفته و درصدد انطباق ویژگی های بومی در معماری با معیارهای غیربومی بوده اند. در این زمینه آموزش معماری که از پایه ای ترین مباحث مطرح در روند چگونگی شکل گیری معماری است معیارها جدید و نوینی برای آن تعریف شده است که با فرهنگ اصیل ما فاصله دارد. واژه بوم در بسیاری از متون به مفهوم ارتباط با یک خطه خاص جغرافیایی به کار گرفته شده است و معماری بومی نیز معماری ای دست نخورده و دارای قدمت عنوان می گردد یا به عنوان فضاهای دورمانده از گزند تجدد در ذهن ما تداعی می شود که به عنوان ارزش در دنیای فراتجدد امروز مطرح می شود. حال آنکه در این گفتار بوم و معماری بومی به عنوان معماری ای که در حال حاضر هم در شهرهای ایران رایج است در نظر گرفته شده است. به این معنا که در حال حاضر نیز معماری شهری مانند تهران همان گونه که مردمان تهرانی در جای جای آن فرهنگ خاصی دارند معماری ای متناسب با بوم خود را دارا است. در این میان مسئله اصلی میزان توجه به ارزشهای بومی و توجه به قابلیت پویایی در معماری بومی است. غفاری (۱۳۹۹) در تحقیقی بیان داشت که در جهان امروز رشد صنعت توریسم از یک سو و بحران هویت معماری معاصر از سویی دیگر منجر شده است تا اصول معماری بومی هر منطقه مورد بازنگری قرار گیرد. معمولاً وقتی صحبت از بناهای سنتی و قدیمی می شود اولین چیزی که به نظر می رسد مصالح بوم آورد آن است. معماری بومی برگرفته از الگوهای فرهنگی و نمایانگر آداب و رسوم، روحیه، احساسات، اندیشه و عقیده، ذوق، سلیقه و هنر جامعه است. لذا رشد شکاف بین گذشته و حال و فرسایش فرهنگ بومی لزوم توجه بیشتر معماران به کالبد معماری بومی را ایجاب می کند. به طور کلی معماری بومی برگرفته از ویژگی های محیطی در جهت رفع نیازهای انسانی در محیط است دانش بومی بخشی از ثروت و سرمایه ملی است. بر این اساس هدف از این پژوهش در نظر گرفتن بررسی پارامترهای تاثیرگذار، دستیابی به فرم های مناسب و استفاده از الگوها، فرم ها، تزیینات و سازه معماری غنی موجود در منطقه در طراحی مجتمع توریستی، تفریحی اقامتی با در نظر گرفتن رویکرد معماری بومی مورد توجه قرار می گیرد. به این ترتیب در طراحی این مجموعه، شرایط محیطی، حفظ عدالت اجتماعی، کیفیت فضای باز در جهت ارتقا تعاملات اجتماعی، حفظ امنیت و عوامل تاثیرگذار در معماری بومی پرداخته می شود. پژوهش به لحاظ هدف کاربردی و به لحاظ روش تحلیلی- تطبیقی می باشد که با کمک گرفتن از چند نمونه موردی و پس از گردآوری اطلاعات و تجزیه و تحلیل آنها پرداخته می شود. (موسوی، ۱۳۹۶) مراحل تحقیق بدین نحو است که با کمک گرفتن از منابع موجود به جمع آوری مطالبی که قابلیت استفاده دارند اقدام می شود و سپس مطالعه مورد نیاز از آن ها استخراج شده و به تحلیل متغیرها می پردازیم. در جامعه معاصر ایران به دلیل تداوم تدریجی و هماهنگی در شکل گیری و حیات جامعه، فرصت انطباق مفاهیم هویتی بر کالبد شهر وجود داشته است. این در حالی است که در جامعه مدرن به دلیل ازدیاد در تنوع و تعدد نیازها و در کنار آن با پیشرفت های حاصله در زمینه تکنولوژی و اصول شهرسازی، به تدریج صور باطنی شهر به فراموشی سپرده شده. هویتی که می تواند بر اساس تفاوت معماری یک منطقه با مناطق دیگر با تکیه بر معماری تاریخی و سنتی یک منطقه و حتی در مواقعی می تواند بر مبنای یک تک بنای معماری همچون مسجد، کلیسا، قصر شکل بگیرد. جایگاه مثبت فضا یا به عبارتی فضا محوری در برابر حجم انگاری، از وجوه شاخص معماری ایران است و در این راستا، شفافیت از اصول و مبانی و از جمله کیفیات ویژه و بنیادین در ساختار فضایی معماری ایرانی به حساب می آید. بر همین اساس، برخی معماران معاصر ایران بر این اصل پای فشرده و با الهام از آثار جاودانه این سرزمین سعی در نمودپذیری و تحقق و تداوم آن داشته اند. (ورمقانی، ۱۴۰۱) معماری بومی شاخه ای از معماری بر پایه نیازهای منطقه ای و مصالح ساختمانی است. هر چند انسان بی واسطه با طبیعت در ارتباط است اما معماری به این ارتباط شکل بادوام می دهد و پایداری آن را تضمین می کند علاوه بر آن باعث ارتقاء کیفیت این ارتباط می شود در این معماری انسان می کوشد، قابلیت های آشکار و پنهان موجود در طبیعت را درک کند و از آن ها بهره ببرد. این وابستگی به بستر استقلال به همراه دارد. اکثر روستاهای دورافتاده ایران به دلیل عدم امکان تعامل با شهرهای بزرگ و دیگر مجتمع های زیستی به خودکفایی در مصالح و فنون ساخت می رسند. بر همین اساس بعضاً از مصالحی استفاده می کنند که منحصر بفرد است و فنون ساختی خلق می کنند که فقط در منطقه ای محدود مشاهده می شود خوانش کالبد این روستاها فهم چگونگی زیست پایدار در کشوری با تنوع اقلیمی بالا و خرداقلیم های کوچک و متنوع را

فراهم می کند (Chaharmahal, 2016). ضرورت حفظ اصالت ایرانی ایجاب می کند که بازگشتی اندیشمندانه به معماری خانه های بومی ایران شود تا بتوان از ویژگی ها و عناصر اصلی آن برای خلق شیوه ای جدید از معماری مسکونی همراه با فناوری جدید و مقتضیات روز بهره برد. بدین منظور تحقیق حاضر به دنبال بررسی قالب های معماری بومی و ترکیب با رویکرد روز دنیا برای ایجاد معماری معاصر ایران بود.

۲- روش تحقیق

روش تحقیق پیمایشی (زمینه یابی) و همبستگی می باشد. جامعه آماری این تحقیق شامل دانشجویان و دانش آموختگان کارشناسی ارشد معماری دانشگاه تبریز می باشد. نمونه آماری این تحقیق به صورت تصادفی انتخاب شده اند که تعداد ۱۲۳ نفر از دانشجویان مقطع کارشناسی ارشد معماری دانشگاه تبریز می باشد. برای به دست آوردن اطلاعات لازم از پرسشنامه محقق ساخته استفاده می شود که در دو بخش تدوین می شود. برای تجزیه و تحلیل اطلاعات در این تحقیق از روش آماری و آمار استنباطی شامل تحلیل چند متغیره، همبستگی جزئی، ضرایب رگرسیون جزئی، رگرسیون چند متغیره و تحلیل مسیر استفاده می شود. همچنین نرم افزارهای مورد استفاده در این تحقیق شامل SPSS، و با آزمون های معادلات ساختاری و آزمون t استفاده می شود.

۳- مبانی نظری

۱-۳- دانش و معماری بومی

چهارچوب های نظری هر رشته ای بنا بر مشخصه های ارزشی افرادی که در آن رشته تأثیرگذاری داشته اند دارای سوگیری های خاصی است. خود این ارزش ها علاوه بر ارزش های فردی حاصل از برخی ارزش هایی است که این افراد از فرهنگی که در آن زیسته اند کسب کرده اند. در ضمن حمایت های مالی نیز در این زمینه بی تأثیر نخواهد بود و پژوهش اغلب توسط نهادهایی حمایت مالی می شود که اهداف خاصی را دنبال می کنند همچنین تحلیل یک فرد از مفاهیم تحت تأثیر جهان بینی او خواهد بود. حال آنکه دانش بدون مرز که بسیار شاید در برخی مسائل بدون مرز کارا باشد اما در جوابگویی به مسائل هویتی و فرهنگی ناتوان است دانش بومی دارای معانی متعدد می باشد در برخی منابع منظور از دانش بومی دانش منطبق بر شرایط حاکم بر یک محیط است این مفهوم از بومی سازی دانش در معماری نسبت به علوم انسانی بیشتر مورد توجه است. (پازوکی، ۱۳۹۲) در علوم انسانی بومی سازی بیشتر معنای تولید دانش منطبق بر ارزش ها و اهداف خاص جامعه را داراست. بنابراین نیاز به تولید دانش بومی معماری در حوزه مبانی نظری ضروری می نماید. با توجه به پویایی دانش این مهم در صورتی می تواند حاصل شود که علاوه بر شناخت بوم مورد نظر دانش های دیگر نیز به گونه ای وارد حیطه مقصد شوند که ارزش های مطروحه زیر یا گذارده نشوند اطلاعات و دانش درباره ایده ها و مهارت های جدید و بسیاری از فن آوری های نو را به سختی به دیگر فرهنگ ها و کشورها انتقال داده می شود. حتی بعد از اینکه به یک زمینه فرهنگی جدید معرفی شده اند یا به صورت جزئی اجرا شده اند با زمینه فرهنگی آنها سازگار نبوده اند و یا به صورت های گوناگون جایگزین گشته اند و حتی در برخی موارد نادیده گرفته شده اند و کم کم به دست فراموشی سپرده شدند. به نظر می رسد که این مشکل می تواند با استفاده از توانایی طراحان و افرادی که در ترویج تکنولوژی های جدید نقش دارند تا حدودی برطرف شود، با این شرط که این افراد به انتظارات و آرزوها و نیازهای فرهنگی محلی توجه لازم را نشان دهند. اگر تأثیر انسان را از فرهنگ جداسازی کنیم چیزی جز طبیعت باقی نمی ماند چرا که خصوصیات و ویژگی های طبیعت خود به خودی فرهنگ ساز نبوده است و در اقلیم های مختلف تأثیر شکل گیری بوم های مختلف، تنها متأثر از اقلیم و ویژگی های جغرافیایی نیست معماری بومی از یک فرهنگ مشخص محلی سخن می گوید فرهنگی که به دست مردم همان محل شکل می گرفت رشد می کرد و در رویدادهای سخت نیز تحت تأثیر قرار می گرفت (تاری قمی، ۱۳۹۱) اما به وسیله همان مردم با فرهنگ بومی سازگاری می یافت. عنصر فرهنگ خود متأثر از شاخص هایی چون اعتقادات و ارزش های فرهنگی است. تأثیر باورهای دینی به قدری عمیق است که حتی در دنیای سکولار امروزی در غرب نیز به چشم می خورد. حال آنکه در طول تاریخ تفکر دینی و عرفانی به عنوان عاملی ارزش ساز نقش پررنگی در فرهنگ ایرانی ایفا کرده است. این باور در بین ایرانیان پذیرفته شده است که حتی یک دین یکسان در میان اقوام عدم توجه کافی به ارزش های بومی چه در نظر و چه در عمل و ارزش تلقی شدن بی ارزشی های غالباً غربی در نگاه اندیشمندان و طراحان حوزه معماری و حوزه های مربوطه باعث گردیده است که نه تنها فاصله ای جدی میان معماری امروز و ارزش های فرهنگی به وجود آید بلکه این فاصله گاهی مایه مباهات معرفی می گردد. به منظور یافتن راه برون رفت از وضعیت کنونی مؤلفه هایی که تأثیری به سزایی در شکل گیری معماری بومی مورد بررسی واقع شدند. در بدایت امر لزوم خوانشی دوباره از دانش بومی ضروری می نماید چرا که ارزش های دانشی می توانند معیارهایی بینشی و فرهنگی را به وجود آوردند و این معیارها چیزی فراتر از اطلاعات و محاسبات عددی است که در نهایت وارد مبانی نظری معماری بومی نیز می شود. (میرجانی، ۱۳۹۱) نوع نگرش به دانش اهمیت علم و اینکه چه علمی به عنوان علم حقیقی است شکل دهنده

نگاه مردمان ایران به بحث دانش است که مورد غفلت جدی واقع شده است در بحث فرهنگ اگر چه نوعی از تفکر پست مدرن نگاهی به ارزش های فرهنگی دارد، اما این نگاه با معیارهای غیر از معیارهای بومی و آنچه از دل فرهنگ برون می آید است و صرفاً به عنوان پارامترهایی مطرح می گردد.

۳-۲- آموزش معماری در ایران

آموزش معماری در ایران سه مرحله مشخص را از سر گذرانده است. در دوره آغازین که دانشکده هنرهای زیبا تأسیس شد، شیوه آموزش بوزاری حاکمیت تام داشت همه توجه به نقش و اهمیت معماری ایران به طراحی از روی چند نقش و سرستون تخت جمشید ختم می شد در مرحله دوم نظام آموزش بوزاری به شیوه آمریکایی تغییر یافت. گروهی از معماران تحصیل کرده ایتالیا نیز به تدریس در دانشکده پرداختند که نظرات و شیوه خاص خود را به پیش می بردند. (Hasan, 2018) مرحله سوم پس از بروز انقلاب در ایران شکل گرفت دگرگونی در همه شئون به وجود آمد و در سال های اخیر کوشش هایی به عمل آمده است تا نظم و نسقی در آموزش معماری ایران پدید آید. توجه به معماری گذشته در حال پا گرفتن است. بنیان گذاران آموزش معماری در ایران باستان شناسان فرانسوی و فارغ التحصیلان رشته معماری مدرسه عالی ملی هنرهای زیبای فرانسه بودند و آموزش دانشکده نیز براساس روش تدریس معماری در فرانسه پایه گذاری شد. در ابتدای تأسیس دوره آموزش در سه بخش کار عملی مقدماتی، سیکل اول و سیکل دوم تدریس می شد. دروس نظری محدود به هندسه فضایی ترسیم فنی و پرسپکتیو ایستایی بتن و فولاد نقشه برداری و برآورد، عناصر و جزئیات ساختمان تاریخ و هنر و زبان فرانسه بود انتخاب دانشجوی معماری در دانشکده هنرهای زیبا از سال ۱۳۳۴ با آزمون ورودی اختصاصی صورت می گرفت و دانشجویان پس از گذراندن دوره مقدماتی وارد دوره های سیکل اول و سیکل دوم شده و کارهای عملی معماران مدرن را تجربه می کردند. آموزش دانشکده در سال های ۱۳۴۰ تا ۱۳۴۵ تغییر کرد و سیکل اول و دوم ادغام شدند و سیستم واحدی جایگزین شد. در ساختار جدید رشته معماری که در سال های اخیر به صورت کارشناسی ارشد ناپیوسته اجرا شد آموزش معماری به تربیت کارشناسانی با کارایی های عمومی و حرفه ای اختصاص یافت. (رئیس، ۱۳۹۵) در عرصه معماری بحث از هویت داده های متفاوتی را به ذهن می راند بازتاب هویت معماری برای دیگر انسان ها همان بنایی است که پیش رو حضور دارد بنا همان معمار است. اگر معمار چهره آشنا نداشته باشد، سخن آشنا نگفته باشد، بنایی که پدید آورده نیز آشنا نخواهد بود و بازخواست خواهد شد. اگر معمار عاری از فهم حقیقت هستی بنایی برپا کند، پرسش های بی شمار از بنا به جا می گذارد. پرسش از هویت معماری همان پرسش از ماهیت اثر یا هویت معمار یا حقیقتی است که در بنا نهفته است هویت بنا می تواند یک حقیقت تلقی شود. در این وضعیت پیوند حقیقت جویانه میان بنا و دیگران برقرار می شود مخاطب در اثر به آرام و قرار می رسد به سخن دیگر معمار اثر یا بنایی که حاصل فهم او از هستی و زندگی ای هویت خود اوست برپا می کند صاحب نظران تلقی های متفاوتی از هویت معماری دارند. (قبادیان، ۱۳۹۸) نگاه اردلان به معماری با رویکردی عرفانی است و تلاش او در رسیدن به وحدانیت وجودی تعریف او از هویت را در مقایسه با تعاریف دیگر متفاوت ساخته است. او تحت تأثیر اندیشه لویی کان که هویت معماری را ساختن پلی بین عناصر ملموس و عناصر ناملموس دانست. هدف از معماری را سیر از جسم به روح می داند و هویت معماری را اتصال به عالم ملکوت می داند. الکساندر اما هویت معماری را تجسم کالبدی کیفیت های بی نام در بناها می داند کیفیت هایی که مبنای اصلی حیات و روح هر انسان، شهر، بنا و یا طبیعت بکر هستند اما نمی توان نامی بر آن ها گذاشت.

۳-۳- معماری بومی در ایران

در ساختن بناها و شهرهای ایران دو خواسته متضاد تعیین کننده چونی ها به شمار می آیند نخست بهره وری از طبیعت و آنگاه احترام به آن خواسته اول زاینده طبع انسان است خواسته دوم زاینده فرهنگ او. خواسته اول به پدیده ها و به امکانات و به اندازه ها و به رابطه های میان پدیده ها در طول گردش چهار فصل و در طول بیست و چهار ساعت می نگرد خواسته دوم تا آنجا بازدارنده تهاجم به طبیعت است که گاه معنای تقدیس آن را پیدا می کند. در بررسی هایی که برای شناخت معماری و شهرسازی در ایران انجام گرفته است همواره تلاش شده که حقیقت از راه شکافتن شکل و کالبد بناها و شهرها دریافت شود (Farrokhzad, 2022) می توان این گونه بیان داشت که ایرانیان قدیم تا حدود ۵۰ سال پیش و تا پیش از ورود بی قید و شرط فرهنگ معماری و شهرسازی جهانی به کشورمان به ساده ترین شکل و با بیشترین تدبیر از موهبت های محیط طبیعی خود بهره گرفته اند و خود و خانه خود را با آن تلفیق کرده اند. آنچه را که هنوز بررسی نشده و جز کلیاتی پراکنده بیان نشده دنیایی است که اندیشه ایرانیان قدیم در آن سیر کرده و آنگاه تحول پذیرفته است و هرروز به فرآورده ای تازه دست یافته و آن را کم و بیش با سهولتی در زندگی روزمره در خانه و در شهر راه داده است. اگر بگوییم بر حسب معنا و مفهومی که امروزه برای معماری ارگانیک در سطح جهان شناخته شده معماری بومی یا سنتی ایرانیان زیر این عنوان قرار می گیرد. در جهانی از اندیشه معمارانه که تعالی و فروتنی دو ویژگی اولیه و تعیین کننده اش به شمار می آید، فضای ساخته شده در مقیاس های مختلف در شهرها و روستاهای ایران قدیم شکل

گرفته معماری ایران هیچ گاه در نوآوری به آن حد از درماندگی نرسیده است که به سبک متوسل گردد و معماران ایران هرگز چنان در رابطه تجربی علمی و آموزشی پیوسته ای قرار نگرفته اند که از جمع بندی راه حل ها و روش های ساختمانی خود بتوانند به نسخه ای قابل تکرار یا به نمونه اجرایی قابل انتقالی برسند. از این رو معماری بزرگ یا معماری کلاسیک ایران که به دور از پیوستگی های متکی بر روش شکل گرفته است، به ایجاد رابطه ها شکل،ها تناسب ها و ترکیب های مشابه در ساختمان هایی از نوع واحد می پردازد (Baboli, 2015) اعتقاد ما بر این است که در معماری ایران چنان قدرتی از تجلی معنویات دیده می شود که حاکی از پیوند با فرهنگ زنده مردمان این سرزمین بوده است. این مرز و بوم بدون اغراق یکی از نقاط دنیای اسلام و غیر اسلام است که تنوع و ابتکارات بسیاری در معماری آن مشاهده می شود. در یک منطقه جغرافیایی مشخص و متفاوت با منطقه دیگر روش های مختلفی در معماری آنها به کار گرفته شده است. چه اگر بخواهیم مناطق مختلف جغرافیایی و تفاوت های معماری آنها را مورد بررسی قرار دهیم موضوع بسیار وسیع و تفاوت ها بسیار عمیق خواهد بود.

۴- یافته ها

۴-۱- روش آماری

هدف آن به دست دادن برآورده های کمی روابط علی بین مجموعه ای از متغیرهاست. روابط بین متغیرها در یک جهت جریان می یابد و به عنوان مسیرهای متمایزی در نظر گرفته می شود. مفاهیم تحلیل مسیر در بهترین صورت از طریق ویژگی عمده آن یعنی نمودار مسیر که پیوندهای علی احتمالی بین متغیرها را آشکار می سازد تبیین می شود. شدت رابطه ی دو متغیر را هم با استفاده از این آماره ها تعیین می کنیم اما ممکن است در پی اطلاعات بیشتری باشیم مثلاً ممکن است بخواهیم بدانیم درآمد کسی که سطح تحصیلات معینی دارد چقدر است یا با یک سال تحصیل سطح درآمد فرد چقدر بالا می رود؟ همبستگی به ما می گوید که احتمال اینکه تحصیل بیشتر بر درآمد تأثیر بگذارد چقدر است؟ هرچه ضریب همبستگی بیشتر باشد این احتمال بیشتر است اما تحلیل رگرسیون بیانگر مقدار تفاوت های احتمالی می باشد. برای اطلاع از نمره متغیرهای مستقل و وابسته و همچنین برای مشخص کردن مقدار تأثیر متغیر مستقل بر وابسته نیز این نوع تحلیل بسیار مورد استفاده قرار می گیرد.

۴-۲- آمارهای استنباطی

بین قالب های معماری بومی و ترکیب با رویکرد روز دنیا برای ایجاد معماری معاصر ایران رابطه معنادار وجود دارد.

جدول ۱. نتایج ضریب همبستگی پیرسون جهت تعیین رابطه همبستگی

ایجاد معماری	آماره ها	
**۰,۷۵۹	ضریب همبستگی پیرسون	قالب های معماری
۰,۰۰۰	سطح معناداری	
۱۲۳	تعداد نمونه	
**۰,۶۸۸	ضریب همبستگی پیرسون	معماری خانه
۰,۰۰۰	سطح معناداری	
۱۲۳	تعداد نمونه	

طبق نتایج جدول ۱ با توجه به اینکه سطح معناداری خطای آزمون برای سطح اطمینان ۰,۹۹ کمتر از ۰,۰۱ است، بنابراین می توان گفت که فرضیه تأیید می شود و بین قالب های معماری با ایجاد معماری خانه های قدیمی رابطه معنی داری وجود دارد. ضریب همبستگی بین دو متغیر نیز برابر ۰,۷۵ است و همچنین بین معماری خانه با ایجاد معماری خانه های قدیمی رابطه معنی داری وجود دارد و ضریب همبستگی بین دو متغیر برابر ۰,۶۸۸ است.

جدول ۲. نتایج آزمون t دو گروه مستقل جهت تعیین اختلاف میانگین قالب های معماری بر حسب خانه های قدیمی و معاصر

خانه های	تعداد نمونه	قالب های معماری	انحراف معیار	اختلاف میانگین	t	درجه آزادی	سطح معنی داری
قدیمی	۱۲۳	۳,۰۷	۰,۳۲	۱,۰۳	۱۲,۳۸	۲۴۴	۰,۰۰۱
معاصر	۱۲۳	۲,۰۳	۰,۲۹				

برای بررسی تفاوت میانگین قالب های معماری در بین خانه های قدیمی و معاصر از آزمون t با دو گروه مستقل استفاده شده است. طبق نتایج جدول ۲ و با توجه به اینکه سطح معنی داری خطای آزمون برای سطح اطمینان ۰.۹۵ کمتر از ۰.۰۵ است بنابراین می توان گفت که تفاوت معنی داری بین قالب های معماری با توجه به خانه های قدیمی و معاصر وجود دارد و میانگین تأثیر گذاری قالب های معماری خانه های قدیمی در ایجاد معماری بیشتر از خانه های معاصر می باشد.

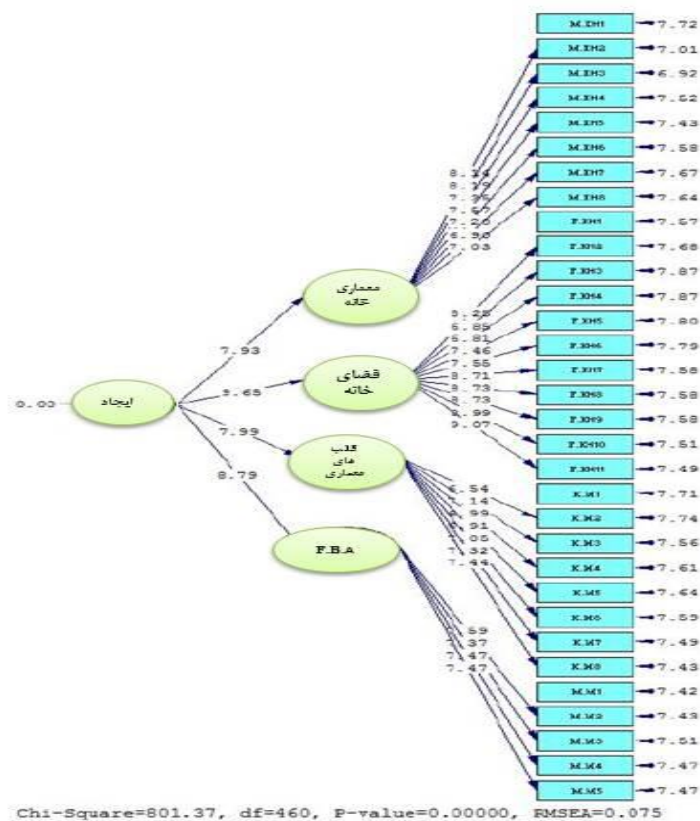
جدول ۳. نتایج آزمون t با دو گروه مستقل جهت تعیین اختلاف میانگین معماری خانه برحسب خانه های قدیمی و معاصر

خانه های	تعداد نمونه	معماری خانه	انحراف معیار	اختلاف میانگین	t	درجه آزادی	سطح معنی داری
قدیمی	۱۲۳	۳,۶۷	۰,۲۹	۱,۰۱	۱۱,۱۹	۲۴۴	۰,۰۰۰
معاصر	۱۲۳	۲,۰۵	۰,۳۳				

برای بررسی تفاوت میانگین معماری خانه در بین خانه های قدیمی و معاصر از آزمون t با دو گروه مستقل استفاده شده است. طبق نتایج جدول ۳ و با توجه به اینکه سطح معنی داری خطای آزمون برای سطح اطمینان ۰/۹۵ کمتر از ۰/۰۵ است. بنابراین می توان گفت که تفاوت معنی داری بین قالب های معماری و فضای معماری خانه در خانه های قدیمی و معاصر وجود دارد و میانگین عناصر تأثیر گذار معماری خانه در خانه های قدیمی بیشتر از خانه های معاصر می باشد.

۳-۴- تحلیل مسیر

بر اساس تحلیل مسیر پژوهش نشان داده شده در شکل ۱ می توان بیان نمود که برای متغیر ایجاد معماری، متغیرهای معماری خانه، فضای خانه، قالب های معماری به ترتیب با ضریب بتای استاندارد برابر با ۰/۹۵، ۰/۹۸، ۰/۹۷ و ۰/۸۷ درصد از واریانس این متغیر را تبیین نموده اند لذا بر این اساس فرض صفر با ۹۹ درصد اطمینان رد می شود و با توجه به معنی داری و مثبت بودن این ضریب می توان بیان نمود که متغیرهای (معماری خانه، فضای خانه، قالب های معماری بر ایجاد معماری تأثیر معنی داری دارد.

شکل ۱. مقدار t برای بررسی معنی داری ضرایب فرضیه تحقیق

همان طور که در شکل ۱ نشان داده می شود، نتایج به دست آمده از تحقیق نشان داد که تمامی روابط بین سازه های تحقیق برقرار است.

جدول ۴. نتایج تحلیل رگرسیون بین متغیرهای (قالب های معماری، معماری خانه، فضای باز خانه و ایجاد معماری)

sig	t	ضریب استاندارد beta	ضرایب غیراستاندارد		مولفه ها
			انحراف معیار	B	
۰,۰۰۰	۴,۶۴۷		۰,۱۸۳	۰,۸۴۸	مقدار ثابت
۰,۰۰۴	۲,۲۴۹	۰,۲۴۰	۰,۰۸۱	۰,۲۰۱	قالب های معماری
۰,۰۰۸	۳,۵۷۶	۰,۳۶۰	۰,۰۷۸	۰,۲۲۳	فضای باز خانه
۰,۰۰۰	۳,۶۹۱	۰,۴۷۱	۰,۰۶۹	۰,۲۹۸	معماری خانه

برای تعیین تأثیر هر یک از متغیرهای قالب های معماری، معماری خانه، فضای باز خانه به عنوان متغیرهای پیش بین و ایجاد معماری به عنوان متغیر ملاک، با تحلیل رگرسیون چند متغیره به روش ورود تحلیل شدند. همان طور که در جدول شماره ۴ مشاهده می شود میزان p مشاهده شده در همه متغیرها معنی دار است و نتایج نشان می دهد که قالب های معماری (۰,۲۴۰) = (BETA)، فضای باز خانه (BETA=۰,۳۶۰)، معماری خانه (BETA = ۰,۴۷۱) متغیر ایجاد معماری را پیش بینی می کنند طبق نتایج متغیر معماری خانه با میزان بتای ۰,۴۷ در بیشترین میزان و قالب های معماری با میزان بتای ۰,۲۴ در کمترین میزان قرار دارد.

جدول ۵. نتایج آزمون ضریب همبستگی پیرسون بین متغیرهای (قالب های معماری، معماری خانه، فضای باز خانه)

متغیرها	ایجاد معماری	قالب های معماری	فضای باز خانه	معماری خانه
ایجاد معماری	۱			
قالب های معماری	*۰,۲۸۰	۱		
فضای باز خانه	**۰,۳۲۷	۰,۰۴۲	۱	
معماری خانه	**۰,۲۶۵	*۰,۱۸۸	**۰,۵۵۳	۱

*معنی داری آزمون در سطح معنی داری ۰,۰۵

**معنی داری آزمون در سطح معنی داری ۰,۰۱

طبق نتایج جدول ۵ و با توجه به اینکه سطح معناداری خطای آزمون برای سطح اطمینان ۰,۹۵ کمتر از ۰,۰۵ است، بنابراین می توان گفت که بین متغیرهای قالب های معماری، معماری خانه، ایجاد معماری، فضای باز خانه رابطه معنی داری وجود دارد. ضریب همبستگی ایجاد معماری با قالب های معماری ۰,۲۸ فضای باز خانه و ایجاد معماری معماری ۰,۳۲ قالب های معماری با فضای باز خانه ۰,۴۲ معماری خانه با ایجاد معماری ۰,۲۶ قالب های معماری با معماری خانه ۰,۱۸ فضای باز خانه با معماری خانه ۰,۵۵ می باشد.

۸- نتیجه گیری

معماری بومی با آنکه در طول تاریخ دست خوش پدیده های دگرگون کننده بوده توانسته هویت ویژه خود را حفظ کند و از آن که شناسنامه ی معتبر از مردم یک سرزمین به شمار می رود نمایانگر آداب و رسوم، روحیه و احساسات، اندیشه و عقیده، ذوق و سلیقه و هنر آنان است. معماری بومی همساز با اقلیم و سازگار با فرهنگ هر بومی شکل می گیرد و همچنین معماری بومی ایران دارای ارزش های است که بعضی از این ارزش ها می توانند در معماری امروزی قابل تکرار باشند و باید دریابیم که معماری امروز و فردای ما نمی تواند بی رابطه با معماری گذشته باشد و همچنین خانه های قدیمی ما که با استفاده از مصالح بوم آورد ساخته شده اند، خود به عنوان یک ساختمان خود کفا در تأمین انرژی عمل می کنند و با کمترین استفاده از سوخت های فسیلی و غیر قابل بازگشت شرایط آسایش را برای ساکنین خود فراهم می آورند این گونه که پیش می رود می بایست در آینده معماری بومی را فقط در کتاب ها جستجو کرد. با دقت بر چگونگی ترکیب فضایی در خانه های ایرانی از وجوه مختلف دو ترکیب حائز اهمیت است. حجم نمای بیرونی و داخلی آن و پلان و ترکیب فضایی آن موضوعاتی هستند که به صورت دقیق مورد توجه می باشد، که هر کدام به صورت مجزا می بایست مورد تجزیه و تحلیل علمی قرار گیرد. در مواجهه با نمای بیرونی و داخلی و همچنین حجم کلی بنا در

خانه های تبریز به لحاظ شکل و ویژگی در مقایسه با معماری امروز قاعده معینی بوده است که در برخی موارد سبب ایجاد تضاد در زمینه می شود که سطح جدیدی از معنا در قالب های معماری خانه را تعریف می کند. بنابراین با شناسایی نقاط عطف معماری خانه علاقه در فرد بیدار می شود و در نسبتی که با ساختار کل خانه برقرار می سازد به تولید و تداوم ارزش های معماری منجر می شود. به عنوان نمونه از زاویه دید پرند یا بام فضای حیاط به عنوان نقطه عطف و جزو فضاهای باز به عنوان مرکز حجم، معنا و مفهومی متضاد در مقابل فضای بسته ساختمان ایجاد می کند در این رابطه حجم پر بنا به عنوان زمینه عمدتاً به شکل غیر هندسی و دارای شکستگی در پلان و حیاط با شکلی هندسی و منظم در تضاد با آن سبب ایجاد نقطه عطف در ذهن بیننده می شود. ایفای نقش مرکزیت دهنده، توسط حیاط در ابنیه اکثر نقاط ایران دیده می شود چنانچه با برشی افقی به خوانش فضاها در زیر سطح بام بپردازیم چندین نقطه عطف قابل شناسایی است و می توان آن ها را در سه دسته فضاهای باز، بسته و سرپوشیده طبقه بندی نمود. تجربه معماری در بناهای معاصر در مقایسه با حس افراد به مکان در خانه های بومی کمتر دیده می شود. بنا، ساختمان و معماری بدون برقراری ارتباط با استفاده کنندگان در واقع همان حالت استاتیکی و دینامیکی فضا هست که تقویت نشده است و این موضوع می بایست با عناصر کالبدی و فضایی مرتبط با استفاده کنندگان هماهنگ گردد تا مجموعه ای کامل با ویژگی های بومی محلی و سنتی همراه با تکنولوژی تشکیل گردد. وقتی جنبه های کیفی فضا آشکار می گردد بلافاصله موارد استفاده کمی آن ها نیز خود را نشان می دهد. فضا زمانی به مکان معنادار تبدیل می شود که واجد ارزش های انسانی گردد و تحلیل قالب های معماری خانه می تواند در فضا دار شدن مکان و تبدیل به فضای متداوم در معماری کمک توجه می نماید. بررسی ها نشان داده که تقویت عناصر کالبدی و فضایی خانه های تاریخی باعث تأثیر در شکل گیری ساختار فضایی متداوم سلسله مراتب فضایی مناسب عملکرد مناسب خانه می شود تطبیق فرهنگ بومی و تجربیات معماری مبتنی بر آن می تواند سبب تقویت ساختارهای هویتی معماری خانه گردد. جمع بندی مطالعات نظری در باب آرا و اندیشه های فلاسفه ایران در خصوص رویکرد تحلیلی معماری بومی و مخصوصاً خانه ها در تبریز می تواند برای رسیدن به معماری متداوم و البته دارای هویت سرزمینی متناسب با مخاطبان معماری بومی خود کمک شایان توجهی نماید.

طبق نتایج جدول ۱ با توجه به اینکه سطح معناداری خطای آزمون برای سطح اطمینان ۰٫۹۹، کمتر از ۰٫۰۱ است، بنابراین می توان گفت که فرضیه تأیید می شود و بین قالب های معماری با ایجاد معماری خانه های قدیمی رابطه معنی داری وجود دارد. ضریب همبستگی بین دو متغیر نیز برابر ۰٫۷۵ است و همچنین بین معماری خانه با ایجاد معماری خانه های قدیمی رابطه معنی داری وجود دارد و ضریب همبستگی بین دو متغیر برابر ۰٫۶۸۸ است. برای بررسی تفاوت میانگین قالب های معماری در بین خانه های قدیمی و معاصر از آزمون t با دو گروه مستقل استفاده شده است.

طبق نتایج جدول ۲ و با توجه به اینکه سطح معنی داری خطای آزمون برای سطح اطمینان ۰٫۹۵، کمتر از ۰٫۰۵ است بنابراین می توان گفت که تفاوت معنی داری بین قالب های معماری با توجه به خانه های قدیمی و معاصر وجود دارد و میانگین تأثیر گذاری قالب های معماری خانه های قدیمی در ایجاد معماری بیشتر از خانه های معاصر می باشد. برای بررسی تفاوت میانگین معماری خانه در بین خانه های قدیمی و معاصر از آزمون t با دو گروه مستقل استفاده شده است.

طبق نتایج جدول ۳ و با توجه به اینکه سطح معنی داری خطای آزمون برای سطح اطمینان ۰٫۹۵، کمتر از ۰٫۰۵ است. بنابراین می توان گفت که تفاوت معنی داری بین قالب های معماری و فضای معماری خانه در خانه های قدیمی و معاصر وجود دارد و میانگین عناصر تأثیر گذار معماری خانه در خانه های قدیمی بیشتر از خانه های معاصر می باشد. بر اساس تحلیل مسیر پژوهش نشان داده شده در شکل ۱ می توان بیان نمود که برای متغیر ایجاد معماری، متغیرهای معماری خانه، فضای خانه، قالب های معماری به ترتیب با ضریب بتای استاندارد برابر با ۰٫۹۵، ۰٫۹۸، ۰٫۹۷ و ۰٫۹۷ حدود ۰٫۸۷ درصد از واریانس این متغیر را تبیین نموده اند لذا بر این اساس فرض صفر با ۹۹ درصد اطمینان رد می شود و با توجه به معنی داری و مثبت بودن این ضریب می توان بیان نمود که متغیرهای (معماری خانه، فضای خانه، قالب های معماری بر ایجاد معماری تأثیر معنی داری دارد.

همان طور که در شکل ۱ نشان داده می شود، نتایج به دست آمده از تحقیق نشان داد که تمامی روابط بین سازه های تحقیق برقرار است. برای تعیین تأثیر هر یک از متغیرهای قالب های معماری، معماری خانه، فضای باز خانه به عنوان متغیرهای پیش بین و ایجاد معماری به عنوان متغیر ملاک، با تحلیل رگرسیون چند متغیره به روش ورود تحلیل شدند. همان طور که در جدول شماره ۴ مشاهده می شود میزان p مشاهده شده در همه متغیرها معنی دار است و نتایج نشان می دهد که قالب های معماری (۰٫۲۴۰ = BETA)، فضای باز خانه (BETA=۰٫۳۶۰)، معماری خانه (BETA=۰٫۴۷۱) متغیر ایجاد معماری را پیش بینی می کنند طبق نتایج متغیر معماری خانه با میزان بتای ۰٫۴۷ در بیشترین میزان و قالب های معماری با میزان بتای ۰٫۲۴ در کمترین میزان قرار دارد.

طبق نتایج جدول ۵ و با توجه به اینکه سطح معناداری خطای آزمون برای سطح اطمینان ۰٫۹۵، کمتر از ۰٫۰۵ است، بنابراین می توان گفت که بین متغیرهای قالب های معماری، معماری خانه، ایجاد معماری، فضای باز خانه رابطه معنی داری وجود دارد. ضریب همبستگی ایجاد معماری با قالب های معماری ۰٫۲۸، فضای باز خانه و ایجاد معماری معماری ۰٫۳۲، قالب های معماری با فضای باز

خانه ۰,۴۲ معماری خانه با ایجاد معماری ۰,۲۶ قالب های معماری با معماری خانه ۰,۱۸ فضای باز خانه با معماری خانه ۰,۵۵ می باشد.

۸-۱- پیشنهادها

- در پژوهش حاضر و با توجه به پرسش نامه قالب های معماری، فضای باز خانه در رابطه با معماری خانه و ایجاد معماری مورد ارزیابی قرار گرفت. در این رابطه می توان عوامل مؤثر دیگر را نیز مورد پژوهش قرارداد که چه عواملی بر قالب های معماری تأثیر گذار هستند...
- این پژوهش با توصیف عناصر کیفی به تحلیل کیفی قالب های معماری پرداخت که احتمال می رود با روش تحقیق متفاوتی به تحلیل کمی قالب های معماری برای رسیدن به هویت سرزمینی دست یافت.
- در این رساله به بررسی خانه های بومی تبریز پرداخته شد که می توان این موضوع را به بناهای مذهبی، مساجد و ساختمان های عمومی نیز تعمیم داد تا تداوم ارزش های بومی و سنتی مجموعه های فوق نیز مورد تحلیل قرار گیرد.
- در این بررسی به تحلیل قالب های معماری خانه جهت رسیدن به ایجاد معماری پرداخته شد که می توان این عناصر و تحلیل آن ها را جهت رسیدن به هویت بومی با توجه به فرهنگ نیز مورد نقد قرار می گیرد.

منابع

۱. پازوکی، شهرام احیای علم در مثنوی معنوی مجله جاویدان خرد، شماره ۲۴، ۱۳۹۲
۲. تازی قمی، مسعود دامیار، سجاد رویکردها به معماری بومی در نظریه پردازی مدرن معماری مجله شهر و معماری بومی، شماره ۱۳۹۱، ۳
۳. حسنا ورمقانی (۱۴۰۱) تحلیل نحوی نمودپذیری شفافیت فضایی در معماری معاصر ایران، نشریه معماری و شهرسازی ایران، دوره ۱۳، شماره ۲۴ (پاییز و زمستان ۱۴۰۱)
۴. ذوالفقارزاده حسن حصاری پدram نظریه یوم شناسانه به معماری زیستگاهها، مجله مسکن و محیط روستا، شماره ۱۴۵، ۱۳۹۳
۵. ریسی، محمد منان (۱۳۹۵) علت کاوی بحران هویت در معماری و شهر سازی معاصر ایران با تأکید بر سه گانه بینش، ارزش و کنش. فصلنامه هنرهای زیبا معماری و شهرسازی شماره ۴، صص. ۶۳۷۴
۶. شاهین امام جمعه کاشانی، سید مهدی موسوی (۱۳۹۶) تحلیل معماری معاصر ایران، اولین همایش بین المللی عمران، معماری و شهر سبز پایدار
۷. لعل بخش عترت؛ قبادیان وحید و، عزیزی شادی (۱۳۹۸) مدل آموزش طراحی معماری مبتنی بر تفکر مشارکتی و تعاملی در ایران فصلنامه فناوری آموزش
۸. میرجانی، حمید مکان معماری و معرفت تاریخی شهر و معماری بومی، شماره ۳، ۱۳۹۱.
۹. هومن غفاری، پیمان قدمی (۱۳۹۹) بررسی مؤلفه های معماری بومی در قالب طراحی مجتمع تفریحی و توریستی دامنه کوه آبیذر، موسسه آموزش عالی ماد، گروه معماری
10. Chaharmahali, Ali Mohammad and Chaharmah ali, Alireza (2016) Utilization of simple materi als called Samat in Shushtar historical buildings, 4th Congress of Iranian Architecture and Urban Planning
11. Hassan, D. K. (2018). Divergent thinking techniques discrepancy and functional creativity: Comparative study of structural and procedural techniques in architectural design. Ain Shams Engineering Journal, 9(4), 1465-1479.
12. Tamaskani Esfehankalateh, M. Farrokhzad, F.(2022) Tamaskani Esfehankalateh, and F. Soflaei, "Bioclimatic passive design strategies of traditional houses in cold climate regions," Environ. Dev. Sustain., vol. 24, no. 8, pp. 10027-10068, Aug. 2022
13. Biabani Moghadam ,Baboli, F & et al. (2015), Design Characteristics and Adaptive Role of The Traditional Courtyard Houses in The Moderate Climate of Iran, Asian Conference on Environment-Behaviour Studies, Tehran, Iran.

